№ 227 ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13 **1902** ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13 № 227

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Հասց Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղի 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կիրակի, հոկտեմբերի 13-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում, հանգուցեալ

ԵԱԳՈՐ ՄԱՐՏԻՆԻՉ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑԻ

քառասունքի առիթով կը կատարվի պատարագ եւ հոգեհանգիստ. ուստի հանգուցեալի այրի Եկատերինէ Գալստեան Յակովբեանցը եւ իրան որդի Սամթինիկ Գէորգեանը խընդրում են իրանց ծանօթներին եւ ազգականներին ներկայ լինել պատարագին եւ հոգեհանգստին։

Պատարագը կը սկսվի ժամի 10-ին, իսկ հոգեհանգիստը 12-ին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղաքական աշխարհից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանկար.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Խանը եւ իր որդին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

«Պարտականութիւնը մի ախոռ է, ուր էշեր են կապում»։

Այս կլորիկ, բաւական եռանդոտ, բաւական էլ լակօնական նախադասութիւնը ես արտագրում եմ մի հայ հեղինակի ինքնուրոյն գրուածքից, որ տպվեց անցեալ տարի բարեգործական նպատակով հրատարակված մի ժողովածուի մէջ։

Միտքը բացատրելու կարիք չը կայ։ Դուք շատ լաւ հասկանում էք, չէ՞։ Պարտականութիւն տած բանը էշերի համար է։ Երբէք—ուսուցանում է հայ հեղինակը—մի ասիր, թէ «ես պարտաւոր եմ», այլ միշտ եւ միմիայն ասա. «Ես ուզում եմ։»

Թիւրիմացութիւնների տեղիք չը տալու համար մի փոքրիկ բացատրութիւն էլ։ Դա հեգնութիւն չէ, դա ծաղր չէ, որ չպրտվում է աշխարհի երեսին։ Հազար անգամ ոչ։ Դա մի բարձր գաղափար է, դա մի իդէալ է, որին պիտի հասնէ մարդը։

Սովորական տափակութիւնները կամ, աւելի պատկերաւոր ոճով խօսած՝ երկոտանի էշերը կարծում են, թէ մարդը պարտականութիւններ ունի, եւ սորկանում են այդ պարտականութիւններին։ Բայց մարդկութիւնը էշերից չը պիտի լինի բաղկացած. նա պիտի ազնուանայ, նա պիտի բարձրանայ սարի գագաթները, թռչի օդերի մէջ։ Իսկ այդ տեղերին հասնելու համար նա պիտի իմանայ, որ «ես պարտաւոր եմ» էշերի խօսք է, մինչդեռ մարդու խօսքը պիտի լինի. «ես ուզում եմ։»

Յիշում եմ, մի քանի թոյլ բողոքներ եղան մեր մամուլի մէջ այս նախադասութեան դէմ։ Նոր իդէալը վճռական հրատարակվեց մեզ պէս մի ժողովրդի համար, եւ հեղինակը, կարծեմ, մի քանի հարուածներ կերաւ։

Ես համաձայն չէի այդ տեսակ վերաբերմունքի հետ։ Նոր իդէալը, իմ կարծիքով, հեղինակը չէր ստեղծել իրանից, այլ նա ժամակի նուիրական երգն էր։ Իւրաքանչիւր ժամանակ ունի իր սրբութիւնը, իր կուռքը, իր աղօթքը։ Մեր ժամանակի բարձր գաղափարը հէնց այն է, որ պարտականութիւնը էշերի ախոռ է, որ էշն է առում, թէ ինքը պարտական է, իսկ մարդը պիտի ասէ, թէ ինքը ուզում է...

Իրրեւ ժամանակի երգ՝ իմ բերած նախադասութիւնը միանգամայն աննման է. աւելի ուժեղ թափով, աւելի ազդու չեչտով հազիւ թէ կարելի լինէր արտայայտել մեր ժամանակի ամբողջ ոգին։

Երկար ժամանակ ես չէի վստահանում յայտնել այս միտքը։ Ես ուզում էի ասել վրդովվողներին. զուր է ձեր վրդովմունքը, մինչ մեր ժամանակը նոր պիտի սովորի, թէ պարտականութիւնը էշերի ախոռ է, մինչ մեր ժամանակը ձեզ փաստեր է տալիս, թէ պարտականութիւնը, ընդհակառակն, մարդկային սրբազան զգացմունքներից մեկն է։ Ցոյց տուէք—ուզում էի ասել—ցոյց տուէք, թէ այն ո՞ր տեղն է, ուր պարտականութիւնը էշերի ախոռում չէ ընկած. ցոյց տուէք, թէ քանի մարդիկ չեն ասում. «ես ուզում եմ»...

Ես, այո, ուզում էի ասել այս։ Բայց, կըրկնում եմ, չէի վստահանում։ Բայց կեանքը ինձանից առաջ ընկաւ։ Նա հարիւրաւոր, մեկը միւսից խոշոր փաստերով սկսեց բղաւել, թէ ճիշտ է, որ ամենասուրբ դաւանանքը այն է, որ չը կայ պարտաւորութիւն։ Կեանքը չէր ամաչում. եւ ինչու պիտի ամաչէր։ Մենք պարտաւորութիւն չենք ճանաչի, որպէսզի էշեր չը լինենք. չենք ճանաչի, որպէսզի բարձր, վեհ, լեռնային ջինջ կատարներին սաւառնող իդէալի մարմնացում դառնանք։ Կեանքը ոչ միայն չէ ամաչում, այլ բարձրագլուխ, ճակատը բաց, հպարտ է որ այդպէս է։ Նա չէ թագցնում այդ նոր իդէալը, արտայայտում է նրան ոչ թէ խուլ ու կորած անկիւններում, այլ քարոզում է նրան հրապարակների մէջ, բարձրացնում է նրան հրապարակական ամբիոնների վրա, խունկ ծխում նրան, խոնարհ, մինչեւ գետին երկրպագում է նրան։

Ես մի դատաստանական գործ կարդացի, ընթերցող։ Մի քանի օր առաջ Բագուի դատարանում մի երդուեալ հաւատարմատար մեղադրում էր տեղացի կրեսոսներից մէկին։ Տեղական լրագիրները զարմանալի մանրամասն կերպով արձանագրեցին իւրաքանչիւր խօսք, որ արտասանվեց դատարանում. վկաների ցուցմունքները, փաստաբանների ճառերը,—ոչինչ, ոչինչ չէր մոռացված։ Կարդացի եւ հասկացայ, թէ ինչ է եղել բիբլիական Սոդոմը։ Առանց զարհուրանքի չէր կարելի կարդալ այդ ցաւ ու կրակ պատմութիւնը։

Ի՞նչ է դա։

Դատարանը հարց ու փորձի է ենթարկում վկաներին։ Եւ դուրս է գալիս, որ մեղադրող ինտելիգենտը իսկապէս մեղադրվող է։ 9 հազար պիտի ստանար նա կրեսոսի գործերը կառավարելու համար, այդպէս էր պայմանը. բայց նա վերցնում էր 12 հազար. հողեր է առնում կրեսոսի համար, բայց կալուածագիրը իր անունով է հաստատում. 1700 րուբլի փող է հանվում կրեսոսի դրամարկղից մի ուրիշին տալու համար, բայց չէ յանձնվում։ Շարունակեմ։ Բայց գիտէք որ դատաստանական գործի ամբողջ նկարագրութիւնը լրագրական 5—8 սիւնակ է բռնում, իսկ այդ նկարագրութեան մէջ աւելորդ տող չը կայ, ամեն մի պարբերութիւն մի բան է ասում...

Մի կողմում ինտելիգենտ աշխատաւորը, միւս կողմում—բուրժուա դասակարգի խոշոր ներկայացուցիչը։ Ամբողջ աշխարհում, ամխահանքերի խորքերից սկսած մինչեւ գերեզմանների ափը, ատամների կրճտոց է լսվում բուրժուազիայի դէմ։ Նա մեղադրվող է, նա դատապարտվում է ամեն տեղ։ Այդպէս պիտի լինէր եւ Բագուի դատարանում, այնպէս չէ՞, ընթերցող։ Ինտելիգենցիան կռուող, ինտելիգենցիան՝ դիմակ պատռող, ինտելիգենցիան՝ սուրբ ճշմարտութիւններ մերկացնող։ Այդպէս են մեզ սովորեցրել մանկութիւնից, այս ենք մենք ծծել մեր մայրերի կաթի հետ։ Սակայն... Բագուի բուժուան յաղթական քայլերով դուրս եկաւ դատարանից. նա բարձր էր պահում իր գլուխը, նա զոհ էր. իսկ այն ոյժը, որ նրա համար սարսափելի պիտի լինէր, ինտելիգենտը, վկաների ցուցմունքներով յաղթահարված, կորագլուխ, խեղճ ու ողորմելի...

Հիմա փակեցէք դատաստանական գործը, մի կողմ թողէք գործող անձինքները, կանգնեցէք փաստերի մէջ։ Անկո՞ւմ է դա։ Մի՞տ։ Լսեցէք. մինչեւ ձեր պատասխանելը՝ կեանքը տարածում է իր յաղթական, իր պարզ ու սուր երգը. «Պարտականութիւնը մի ախոռ է, ուր էշեր են կապում»։ Ցոյց տուէք մի անկիւն, մի խորշ ցոյց տուէք ինձ, ուր չը հասնէր այդ երգը, ուր նա մարդկանց աղօթքը չը լինէր։

Ինտելիգենցիան պիտի յաղթէ։ Սա մի հին, պառաւական երգ է։ Այդ երգը դեռ հասկանալի էր մի ժամանակ, երբ մարդիկ հեթանոսներ էին, միամտաբար հաւատում էին, թէ կայ բարի սկզբունք եւ չար սկզբունք, թէ բարին պիտի յաղթէ եւ չարը պիտի յաղթվի։ Հաւատում էին եւ այն բանին, թէ յաղթութիւն չի լինի՝ եթէ բարին չունենայ պարտականութիւն ճանաչող զինուորներ։ Այսօր գիտեն, որ պարտականութիւնը էշերին է թողած, եւ մարդը պիտի ուզենայ, միմիայն ուզենայ։

Ես ուզում եմ,—եւ հեռու իմ ճանապարհից ամեն ինչ։ Ես խօսք եմ տուել այսպէս լինել. բայց իմ խօսքը ոչինչ է, որովհետեւ ես ուզում եմ... Ուզում եմ, եւ ո՞վ պիտի առանձահարէ ինձ.—էշերի ախոռը։ Ես կամ, ես ուզում եմ... Ահա առաջինը, սկիզբը, արմատը, հիմքը։ Միայն մի ես կայ ինձ համար. միացածը ոչինչ է, միացածի վրա ես միայն թքել կարող եմ...

Թիֆլիսում այժմ խօսում են մի պիեսի մասին, որ անցեալ շաբաթ ներկայացրվեց հայոց բեմի վրա։ Ես ինքս չեմ տեսել այդ պիեսը, բայց լսածներիս նայելով՝ ամենքը դատապարտում են նրան, գտնում են, որ անհիմն, վճռական, հակակրելի է նրա հիմնական միտքը, նրա գլխաւոր հերոսուհին։

Բայց ինչ իրաւունքով։ Որքան ես հասկացայ պատմածներից եւ լրագրական ըեցէնզիաներից՝ դա մի գրուածք է, որ կարող էր միայն մեր ժամանակում երեւան գալ։ Դա էլ նոյն յաղթական երգն է պարտաւորութիւնների եւ այն ախոռի մասին, ուր էշեր են կապում։

Վրդովվում են, որ մի հայ կին, թողնելով

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

(Մակսիմ Գորկի)

...Կրիմում ապրում էր Մօսօլայմա էլ Ասվաք խանը. սա Թօլայկ Ալգալլա անունով մի որդի ունէր...

Մէջքը դէմ տալով զրէվէնդ ծառի (արքուտուս) բաց—չագանակագոյն բունին, կոյր թաթար մուրացկանը այսպէս սկսեց յիշատակներով հարուստ թերակղզու հին լեգենդաներից մէկը. իսկ պատմողի չուրջը՝ ժամանակից աւերված՝ խանի պալատի քարի բեկորների վրա—նստած էր մի խումբ թաթար իրանց գունաւոր խալաթներով։ Երեկոյ էր, եւ արեգակը կամաց-կամաց թեքվում էր դէպի ծովը։ Նրա կարմիր շողերը թափանցել էին աւերակների չորս կողմի մուգ կանաչների մէջ եւ փայլուն բծերով տարածվել մամռապատ քարերի վրա, որոնք փաթաթված էին բաղեղի կպչող կանաչով։ Քամին շառաչում էր հինաւուրց չինարիների վրա, եւ տերեւներն այնպէս էին շշնջում, որ կարծես օդի մէջ անտեսանելի առուակների ջրեր լինէին կարկաչում։

Կոյր մուրացկանի ձայնը թոյլ էր եւ դողդոջուն, իսկ նրա քարի նման երեսը իր կնճիռների մէջ ոչինչ չէր արտացոլում, բացի անդորրութիւնից։ Անգիր արած խօսքերը թափվում էին իրար ետեւից, եւ ունկնդիրների առաջ հանդէս էր գալիս զգացումների ոյժով հարուստ, անցեալ օրերի պատկերը։

—Խանը ծեր էր, ասաց կոյրը, բայց նրա հարեմում կանայք շատ կային։ Եւ նրանք սիրում էին ծերունուն, որովհետեւ տակաւին ոյժ ու կրակ կար, եւ նրա գգուանքը չոյում եւ այրում էին. իսկ կանայք միշտ կը սիրեն նրան՝ ով գիտէ ուժգին գուրգուրալ, թէկուզ նա լինի ալեզարդ ծեր, թէկուզ նրա երեսը ծածկված լինի կնճիռներով,—գեղեցկութիւնը ոյժի մէջ է, եւ ոչ թէ քնքոյշ մորթի եւ թշերի կարմրութեան։

Ամենքն էլ սիրում էին խանին, իսկ նա սիրում էր Դնէպրի տափաստաններից մի կօզակուհի—լեհուհու, եւ միշտ էլ նրան աւելի հաճութեամբ էր գգվում, քան թէ իր հարեմի միւս կանանց, իր մեծ հարեմի, ուր երեք հարիւր կանայք կային զանազան երկրներից, եւ նրանք ամենքն էլ գեղեցիկ էին, որպէս գարնանային ծաղիկներ, եւ ամենքն էլ լաւ էին ապրում։ Շատ համեղ եւ քաղցր կերակուրներ էր հրամայում պատրաստել խանը նրանց համար եւ թոյլ էր տալիս, որ նրանք երբ որ կամենան՝ պարեն եւ խաղան...

Իսկ իր կօզակուհուն նա յաճախ կանչում էր իր աշտարակը, որտեղից երեւում էր ծովը եւ որտեղ կօզակուհու համար նա ունէր այն բոլորը, ինչ-որ հարկաւոր է մի կնոջ, որպէսզի ապրէ ուրախ։ Քաղցր մնունդ եւ զանազան գործուածքներ, եւ ոսկի, եւ ամեն գոյնի քարեղէն, եւ երաժշտութիւն, եւ հեռաւոր երկիրներից բերած հազուագիւտ թռչուններ, եւ սիրահարված խանի հրաբորբոք փայփայանքը։

Եւ այդ աշտարակում նրա հետ ամբողջ օրեր էր անց կացնում խանը, հանգստանալով իր կեանքի աշխատանքներից եւ հաւատացած, որ խանութեան փառքը վայր չի ձգի իր Ալգալլա որդին, որ գայլի պէս վազվզում է ռուսաց դաշտավայրերում, եւ այնտեղից վերադառնում միշտ հարուստ աւարով, նորանոր կանանցով, նոր փառքով, թողնելով այնտեղ, իր ետեւից, արհաւիրք ու մոխիր, արիւն ու դիակներ։

Մի անգամ Ալգալլան վերադարձաւ ռուսների դէմ գնացած արշաւանքից, եւ շատ ուրախութիւններ տեղի ունեցան ի պատիւ նրան։ Կըղզու բոլոր մուրզաները հաւաքվել էին, խնջոյք եւ խաղեր կային. եւ աղեղից էին արձակում գերիների աչքերի մէջ, ձեռքի ոյժը փորձելով, եւ նորից խմում էին, փառաբանելով Ալգալլայի քաջութիւնը, որ թշնամիների սարսափն էր, խանութեան նեցուկը։ Իսկ ծերունի խանը անչափ էր ուրախ որդու փառքի համար։—Ուրախալի էր ծերունու համար տեսնել, որ որդին այդպիսի կորիճ մէկն էր, եւ զգալ, որ երբ ինքը մեռնի—խանութիւնը կը լինի ամուր ձեռքում...

Ուրախալի էր նրան այդ բոլորը իմանալ, եւ ահա, կամենալով ցոյց տալ որդուն իր սիրոյ ոյժը, բոլոր մուրզաների եւ բէկերի ներկայութեամբ հէնց այդտեղ, խնջոյքի ժամանակ, թասը ձեռքին բռնած ասաց նրան.

—Դու բարի զաւակ ես, Ալգալլա՛։ Փա՛ռք Ալլահին, եւ թող փառաբանվի նրա մարգարէի անունը։

Եւ ամենքը փառաբանեցին մարգարէի անունը բարձրաձայն։ Ապա խանը ասաց.

—Մեծ է Ալլա՛հը. տակաւին իմ կենդանութեան ժամանակ իմ ջահելութիւնը յարութիւն է առել իմ քաջարի որդու մէջ, եւ ահա տեսնում եմ ծերացած աչքերով, որ երբ արեգակը թագնվի այդ աչքերից, եւ երբ որդերը ուտեն իմ սիրտը՝ ես կենդանի կը լինեմ իմ որդու մէջ։ Մեծ է Ալլա՛հը եւ Մահօմէտը՝ նրա ճըշմարիտ մարգարէն։ Լաւ որդի ունեմ. նրա ձեռքը ամուր է, սիրտը համարձակ եւ խելքը պայծառ.., Ի՞նչ ես ուզում ստանալ քո հօր ձեռքից, Ալգալլա՛. ասա՛, եւ ես կը տամ քեզ բոլորը, ինչ որ դու կամենաս...

Եւ տակաւին չէր մարել ծերուկ խանի ձայնը, ահա վեր կացաւ տեղից Թօլայկ Ալգալլան եւ ասաց, փայլեցնելով աչքերը՝ սեւ, ինչպէս ծովը գիշերվայ պահուն, եւ հրացայտ, ինչպէս լեռնային արծուի աչքերը.

իր երեխաներին՝ մի դատարկ ֆրազեր, բայց կոյս տղամարդի ետեւից է ընկնում, գնում, խոստանալով մանրամասնութիւնները ճանապարհից գրել։ Վրդովվում են, որ այդ տեսակ մի կին իդէալի պէս է ներկայանում, որ նրան պիտի համակրեն ամենքը. վրդովվում են, վերջապէս, որ բեմի վրա յաղթանակ տանողը մի հասարակական բարդ ու մեծ գաղափար չէ, այլ կուսութեան հարցը։

Բայց զուր է վրդովմունքը։ Ֆլիրտի, էսթէտիկների հերոսացրած կինը ուրիշ կերպարանք չէ կարող ունենալ։

Մի ժամանակ, ռոմանտիկների եւ էսթէտիկների դարում, կինը սեռական առաքինութիւնների շրջանում էր հերոսացնվում։ Եկաւ առողջ րէալիզմը, որ ամեն տեղ հասարակական օգուտ էր որոնում, եւ այդ րէալիզմի ամենակրակոտ ներկայացուցիչներից մէկը, Պիսարեվը, ասում էր ռոմանտիկներին եւ էսթէտիկներին. դուք կրթում էք կնոջը այնպէս, որ նա իր ամբողջ կեանքում ծանրաբեռնված լինի մոդային խանութի, խոհանոցի, մէկ էլ ննջարանի հոգսերով։

Մեր այժմեան դարը, ֆլիրտի, դեկադենդութեան մի դար, կնոջ հոգսերի շրջանից հանել է խոհանոցը. մնացել են մոդային խանութը եւ ննջարանը։ Դրանց հոգսերն են միայն հասկանալի ձեզ ամենքիդ,—եւ դուք ուզում էք, որ բեմի վրա մի ուրիշ տեսակ հերոսուհի դուրս գայ։

Ես, ասում է կինը, ինձ հետ դուք ամենքդ, մեր հայրերը, եղբայրները, մեր բոլոր ազգականներն ու բարեկամները, գիտենք, որ ֆլիրտը ընդունված բան է, որ Մարսէլ Պրէվօի «Կիսակոյսերը» համաշխարհային տիպեր են. միայն դէրիան բարձր պահելը մի ամբողջ արուեստ է, ինչպէս երկու-երեք տարի առաջ Համալը նկարագրեց «Մշակում»։ Եւ ինչ էք ուզում ինձանից, որ ես Տուրգենեվի Ելենան դառնամ…

Հասարակական հարցեր, հասարակական գաղափար,—կասէք դուք։ Բայց դուք ինքներդ չէք, որ հասարակական հարցերը հակագեղարուեստական էք համարում. դուք չէք, որ հրապարակախօսութիւնը ծաղրում էք, մի յայտնի ուղղութիւն, մի որոշ դաւանանք ունենալը համարում էք գռեհկութիւն եւ ասում էք, որ հարկաւոր է գեղարուեստ, միայն մաքուր գեղարուեստ։ Եւ այժմ ինչ ունէք ասելու, երբ ես նոյն մաքուր գեղարուեստի անունով թողնում եմ իմ երեխաներին, գնում եմ, խոստանալով ճանապարհից գրել ձեզ մանրամասնութիւնները…

Ես սիրում եմ բնութիւնը, դուք չէք սիրում։ Սա նշանակում է, որ մենք միասին ապրել չենք կարող. դուք պէտք է ինձ հպատակվէք, եւ երբ ես ձեզ ասում եմ՝ «գնանք այս սարի գլուխը» դուք պիտի ճնշէք ձեր կամքը, ձեր տրամադրութիւնը եւ գաք ինձ հետ։ Որովհետեւ ես չը գիտեմ ասել «պարտաւոր եմ», բայց միշտ ասում եմ. «ես ուզում եմ»։ Իմ ուզածի առաջ դուք պիտի ոչնչանաք, այլապէս ես երջանիկ չեմ լինի։ Գիտեմ, դուք կասէք, թէ ես պարտաւոր եմ յարգել ուրիշի, թէկուզ իմ ամուսնու զգացմունքները, համակրանքներն ու հակակրութիւնները, աշխարհայեացքը։ Բայց ներեցէք, հարցը արդէն վճռված է. պարտաւորութիւնը պարզապէս էշի ախոռ է եւ ուրիշ ոչինչ…

Դուք շարունակում էք խօսել. բայց շարունակ նոյն ախոռից։ Ասում էք, թէ կայ ընտանիք, կան երեխաներ, որոնց պահելը մեր պարտականութիւնն է, թէ դրա համար մենք պարտական ենք նոյն-իսկ անձնազոհութեան դիմել, ինչպէս անում են մինչեւ-իսկ անասունները, թէ մենք պարտաւոր ենք փոխադարձ զիջողութիւններ անել յանուն այն սուրբ կոչման, որի անունն է ծնող։ Բայց ես էշերի ախոռում գործ չունեմ։ Այդ ախոռում ես կը թողնեմ իմ յիմար ամուսնուն, ինքս կը գնամ դէպի եթեր, դէպի սարերի մաքուր, սրբազան կատարները եւ ճանապարհից մանրամասնութիւններ կը գրեմ իմ էշին։

Բայց գուցէ նա էլ չի կամենայ էշ մնալ, իմ ամուսինը. գուցէ նա էլ երջանիկ լինելու համար կուզենայ գնալ դէպի եթեր, դէպի լեռնային սրբազան բարձունքները։ Թող լինի այդպէս. իմ երեխաների մասին ես, այնուամենայնիւ չեմ մտածի. գիտեմ, որ աշխարհի երեսին էշերի ախոռ միշտ կը լինի, եւ կը գտնվի մէկը, որ պարտականութիւն կը համարէ մեր դէն գցած երեխաներին հաւաքել, ապրեցնել։ Վերջապէս ինչու եմ մտածում թէ ինչ կը լինի յետոյ։ Պարտաւո՞ր եմ… Ա՛հ, դարձեալ այս էշի ախոռը…

Ահա մեր հերոսուհին։ Սասունի հայուհիները իրանց երեխաները գրկած՝ ժայռերի գլխից ցած էին գլորվում, որ չը տեսնեն իրանց մանուկներին քրդի նիզակի ծայրին թրպրտալիս։ Բայց Սասունը գիւղ է, այնտեղ էսթէտիկա չը կայ։ Դուք այն կանանց չը պիտի իդէալ համարէք, այլ սրան, այս սարը գնացողին, այս երջանկութիւն որոնողին։ Եւ սա բացասական տիպ չէ, սա հրէշային այլանդակութիւն չէ, այլ գաղափար, որին դուք պիտի երկրպագէք, իմ խեղճ ընթերցող…

Չէք կարող չերկրպագել, քանի որ գեղեցկութիւնը ամեն ինչ է, մնացածը—ոչնչութիւն։ Գեղեցկութիւնը դուք պիտի պաշտէք եւ այն ժամանակ, երբ նա յանցանքի մէջ է երեւան գալիս. իսկ տգեղութիւնը պիտի ատէք եւ այն ժամանակ, երբ նա առաքինութիւն է ամբողջովին։ Երբ ձեր կինը հիւանդութեան կենթարկվի, կը տգեղանայ, դուք իրաւունք ունէք նրան ատելու։

Օ՜, ինչու էք յուսահատվում.—մեզ կը փրկէ այն գեղեցկութիւնը, որի բանաստեղծական ճակատին ծիածանի գոյներով գրված է, թէ «պարտաւորութիւնը մի ախոռ է, ուր էշեր են կապում»…

Լ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ, հոկտեմբերի 12-ին, մի մասնաժողով, ինժեներ Եակչիչի նախագահութեամբ, Թիֆլիսից ճանապարհ ընկաւ Ալեքսանդրապօլ՝ ընդունելու Երեւանեան երկաթուղային նոր գիծը։ Գնացքները այդ գծի վրա սկսած առաջիկայ նոյեմբեր ամսից կերթեւեկեն ամենայն օր։

—

Վերջին ժամանակ ռուսական զէմստվոներից եւ քաղաքային հասարակական վարչութիւններից շատերը միջնորդութիւններ յարուցին ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան առաջ, որոնցով թոյլտուութիւն էին խնդրում կազմակերպելու դասեր հասակաւորների համար, թէ այժմ գոյութիւն ունեցող ուսումնարաններին կից եւ թէ նրանցից դուրս՝ նպատակ ունենալով ընդհանուր եւ պրոֆէսիօնալ կրթութիւն տարածել ժողովրդի մէջ։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը մօտ օրերումս պատասխանեց միջնորդութիւններ յարուցանող հիմնարկութիւններին, թէ նա թոյլ է տալիս այդպիսի դասեր կազմակերպել թէ տղամարդկանց եւ թէ կանանց համար ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան իրաւասութեան ենթակայ տարրական ուսումնարաններում, ինչպէս նաեւ քաղաքային եւ զանազան արդիւնագործական դպրոցներում։ Այդ դասերի լիակատար դասընթացքն աւարտողներին կը տրվեն առանձին վկայագրեր, որոնք սակայն ոչ մի իրաւունք կամ արտօնութիւն չեն տայ աւարտողներին։

—

Կոմս Լ. Ն. Տօլստոյի «Հաջի-Մուրադ» նոր գրուածքը շահագրգռեց Պետերբուրգի հրատարակիչներից մի քանիսին, եւ նրանք դիմեցին ռուս մեծ գրողին՝ խնդրելով տալ այդ գրուածքը տպելու իրանց հրատարակութիւնների մէջ։ Տօլստոյ մերժեց բոլորին էլ՝ յայտնելով որ իր նոր գրուածքը խոստացված է Մօսկվայի «Посредникъ» հրատարակչական ֆիրմային։

—

Մտավաճառութեան քաղաքային խանութները կառավարող մասնաժողովը հոկտեմբերի 10-ին վարձեց մի խանութ Կախէտինսկայա փողոցում, Գուլասպովի տանը՝ Հավլաբարում բացվելիք մտավաճառութեան քաղաքային չորրորդ խանութի համար։ Տարօրինակ է միայն այն, որ քաղաքային ուպրավան կնքել է Հավլաբարի խանութը չորրորդ անունով, քանի որ չէ բացված եւ դեռ յայտնի էլ չէ, թէ երբ կը բացվի երրորդը։

—

«Новости Дня» լրագրի ասելով՝ ռուս յայտնի կոմպոզիտոր Րիմսկի-Կորսակով մի նոր օպերա է գրում, որի նիւթը առնված է կովկասեան կեանքից։

—

Մօտ օրերումս թատրոնական գրուածքների ցենզուրան թոյլ տուեց ներկայացնելու ժողովրդական բեմերի վրա Մ. Գորկիի «Мѣщане» պիէսը՝ իւրաքանչիւր անգամի համար առանձին թոյլտւութիւն ստանալու պայմանով։

—

Բագուի մէջ հրատարակվող «Бак. Извѣстія» լրագիրը հաղորդել էր մի լուր, թէ «Каспій» թերթի աշխատակից Ահմէդ-բէկ Աղաեվ հրաւիրվել է գնալ Պարսկաստան եւ մասնակցել «տպագրական գործի ու դպրոցների կազմակերպութեան» գործին։ Պետերբուրգի «Новости» լրագիրը, արտատպելով այդ լուրը, աւելացրել է իր կողմից. «խորհուրդ ենք տալիս Աղաեվին աշխատել մանաւանդ 1038-րդ յօդուածի եւ «գրչի աւազակների» ինքնադատաստանի վրա»։ Այժմ Աղաեվ «Каспій» լրագրի մէջ յայտնում է, որ այդ լուրը անհիմն է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Վերջին շաբաթվայ քաղաքական նշանաւոր անցքերը արժէ արձանագրել։ Ընդհանուր ուշադրութիւն գրաւող անցքը՝ Մակեդոնիայում ծագած ապստամբութիւնն է եւ գլխաւորապէս ոչ թէ ինքն ապստամբութիւնը, այլ այն հաւանական հետեւանքները, որ նա կարող է արտադրել շատ մօտիկ ապագայում։ Եւրոպական թիւրքասէր մամուլը, մանաւանդ երիտասարդ թիւրք կուսակցութեան օրգանները, արդէն ողբեր են կարդում եւ գուշակում են, որ մակեդոնական հարցը առաջ կը բերէ Թիւրքիայի մի նոր անդամահատութիւնը։ «Թէեւ Ռուսաստանը, ասում է «Մեշվերէթ» լրագիրը, մինչեւ այսօր ոչ մի օժանդակութիւն ցոյց չէ տալիս մակեդոնական ապստամբներին, սակայն Շիպկայեան տօնախմբութիւնները նոր ոյժ եւ եռանդ են ներշնչել կռուողներին։ Թիւրքիային շատ հեշտ է զսպել ապստամբութիւնը, բայց նա վախենում է, որ զայրոյթի նոր բռնկումն կսկսվի իր դէմ Եւրոպայում։ Այդ լաւ իմանալով, մակեդոնացիները գործում են համարձակ, աշխատելով ամեն կերպ եւրոպական միջամտութիւն առաջ բերել։ Եւ այդ միջամտութիւնը անխուսափելի է, եթէ ոչ այս տարի, բայց եկող տարի. որովհետեւ Մակեդոնիայի այժմեան վիճակը երկար շարունակվել չէ կարող եւ պէտք է մի ելք գտնել։ Իսկ ելքն այն է, որ մի օտար պետութիւն գրաւէ Մակեդոնիան»։

Սակայն մակեդոնական հարցը հեշտ եւ շուտով լուծվել չէ կարող եւ այն պատճառով, որ նա շատ բարդ կողմեր ունի, ինչպէս, օրինակ, այդ երկրում բնակվող զանազան ազգութիւնների մրցումը եւ գերակշռութեան հարցը։ Եւ վերջապէս եւրոպական մեծ պետութիւններից ոչ մինը այժմ տրամադիր չէ որեւէ միջամտութիւն գործել, որովհետեւ այդ միջամտութիւնը կարող է վերաբացել արեւելեան չարաբաստիկ հարցը եւ պատճառ դառնալ խաղաղութեան խանգարման։

Միայն մակեդոնական հարցը չէ, որ հոգսեր է պատճառում Թիւրքիային. կայ եւ Տրիպոլիսի հարցը։ Իտալիան շատ յայտնի կերպով ցոյց է տալիս ձգտումն գրաւել այդ երկիրը. միակ պետութիւնը, որ կարող է արգելքներ յարուցանել այդ ձգտման դէմ—Ֆրանսիան է, բայց ընդհանուր ենթադրութիւն կայ, որ Ֆրանսիան կարող է համաձայնութեան մէջ մտնել Իտալիայի հետ եւ բաժանել իրանց մէջ երկու մուսուլմանական երկիրները—Տրիպոլիսը եւ Մարոքքան։

Մակեդոնական հարցից յետոյ ուշադրութիւն է գրաւում բօէրական գեներալների ընդունելութեան հարցը Բերլինում։ Գերմանական կայսրը, որ սկզբներում տրամադիր էր ընդունել գեներալներին, եթէ միայն նրանք ունկնդրութիւն խնդրեն անգլիական դեսպանի միջոցով, վերջին րոպէում յետ կանգնեց իր այդ դիտաւորութիւնից, չը նայելով որ բօէրական գեներալները ենթարկվել էին այդ պայմանին։ Գեներալները թէեւ եկան Բերլին, բայց նրանց պաշտօնական ոչ մի ընդունելութիւն ցոյց չը

—Տո՛ւր ինձ ռուս լեհուհուն, հա՛յր իշխան։

Լռեց խանը—քիչ լռեց, այնքան ժամանակ, որքան որ պէտք էր, որպէսզի ընկնէր սրտի դողոցը—եւ մի քիչ էլ լռելուց յետոյ, հաստատ եւ բարձրաձայն ասաց.

—Քեզ լինի. թող վերջանայ խնջոյքը, եւ դու կը ստանաս նրան…

Կրակ կտրեց ամբողջովին՝ քաջարի Ալգալլան. անհուն ուրախութեամբ փայլեցին նրա արծուի աչքերը. վեր կացաւ ամբողջ հասակով եւ ասաց խան—հօրը.

—Գիտեմ, թէ դու ինձ ինչ ես պարգեւում, հա՛յր իշխան։ Ես այդ գիտեմ… Քո ստրուկն եմ ես, քո որդիդ։ Վերցրու իմ արիւնը կաթիլ-կաթիլ մի ժամում. քսան մահով կը մեռնեմ ես քեզ համար։

—Ինձ ոչինչ պէտք չէ, ասաց խանը, եւ կախ ընկաւ կրծքին նրա ալեզարդ գլուխը, պսակված երկար տարիների փառքով եւ բազմաթիւ յաղթութիւններով։

Շուտով վերջացրին խնջոյքը եւ երկուսն էլ, լուռ, կողք-կողքի գնում էին պալատից դէպի հարեմ։

Մութ գիշեր էր. ո՛չ աստղեր, ո՛չ լուսին չէին երեւում ամպերի տակից, որոնք թանձր գորգի պէս ծածկել էին երկինքը։

Հայր ու որդի երկա՛ր գնում էին լուռ, անձայն, եւ ահա առաջինը խօսեց Էլ-Ասվաբ խանը.

—Օրէցօր կեանքս մարում է եւ աւելի ու աւելի թոյլ է բաբախում իմ պառաւ սիրտը, եւ հետզհետէ պակասում է կրակ իմ կրծքի մէջ։ Իմ կեանքի լոյսը եւ ջերմութիւնը կազմում էին կօզակուհու հրապոյր գգուանքները։ Ասա՛, Թօլայկ, ասա՛ ինձ, մի՞թէ նա քեզ այնքան անհրաժեշտ է։ Նրա փոխարէն վե՛ր առ իմ բոլոր կանանց…

Լռում է Թօլայկ Ալգալլան, թառանչ քաշելով։

—Քանի՛ օր պէտք է ես ապրեմ. աշխարհումս իմ օրերը քիչ են… իմ կեանքի վերջին ուրախութիւնը նա է,—այդ ռուս աղջիկը։ Նա գիտէ ինձ, նա ինձ սիրում է—ո՞վ այժմ, երբ նա էլ չի լինի, կը սիրէ ինձ՝ ծերուկիս, ո՞վ։ Բոլոր կանանցից եւ ոչ մէկը, ո՛չ մէկը, Ալգալլա…

Լուռ էր Ալգալլան…

—Ես ինչպէս պիտի ապրեմ, իմանալով, որ դու գրկում ես նրան, որ քեզ համբուրում է նա։ Կնոջ համար չը կայ ո՛չ հայր, ո՛չ որդի, Թօլայկ։ Կնոջ համար մենք ամենքս—տղամարդիկ ենք, զաւակս… Ինձ ցաւ պիտի պատճառեն վերջին օրերս… Աւելի լաւ էր, եթէ իմ հին վէրքերը բացվէին իմ մարմնի վրա, Թօլայկ, եւ հոսէր արիւնս. աւելի լաւ էր, եթէ այս գիշեր էլ չապրէի, զաւակս։

Լուռ էր Ալգալլան… Նրանք կանգ առան հարեմի դռան առաջ, գլուխները քարշ արած, լուռ, կանգնած էին երկար։ Խաւար էր չորս կողմը, ամպերը դէս ու դէն վազում էին երկինքում, իսկ քամին, թափահարելով ծառերը, կարծես ինչ-որ մի բան էր երգում նրանց։

—Վաղուց է, ինչ սիրում եմ նրան, հայր… կամացուկ ասաց Ալգալլան։

—Գիտեմ… այն էլ գիտեմ, որ նա քեզ չէ սիրում… ասաց խանը։

—Սիրտս քիչ է մնում պայթի, երբ որ մտածում եմ նրա մասին։

—Իսկ իմ պառաւ սիրտը ինչո՞վ է լցված այժմ։

Եւ նորից նրանք լռեցին։ Հառաչեց Ալգալլան։

—Ինչպէս երեւում է՝ իմաստուն մօլլայի ասածն ուղիղ է. տղամարդու համար կինը միշտ վնասակար է։ Եթէ նա սիրուն է՝ ուրիշների մէջ նրան սիրելու ցանկութիւն է զարթնում, իսկ իր ամուսնուն ենթարկում է խանդոտութեան տանջանքին։ Իսկ եթէ կինը տգեղ է՝ նրա ամուսինը, նախանձելով ուրիշներին, տանջվում է նախանձից։ Բայց եթէ նա ոչ սիրուն է եւ ոչ էլ տգեղ,—տղամարդը նրան դարձնում է գեղեցիկ, սակայն իմանալով իր խաբված լինելը, նորից տանջվում է նոյն այդ կնոջ պատճառով…

—Իմաստութիւնը սրտի ցաւի համար դեղ չէ… ասաց խանը։

—Խղճա՛նք միմեանց, հա՛յր…

Խանը գլուխը վեր բարձրացրեց եւ վշտահար նայեց որդուն։

—Սպանենք նրան… ասաց Թօլայկը։

—Դու քեզ աւելի ես սիրում, քան թէ նրան եւ ինձ, մի քիչ մտածելուց յետոյ հանդարտօրէն ասաց խանը։

—Հօ դու էլ նոյնպէս։

Եւ նորից նրանք լռեցին։

—Ա՛յո, ես էլ նոյնպէս,—տխուր ասաց խանը։ Վշտից նա երեխայ էր դարձել։

—Ի՞նչ անենք, սպանենք։

—Չեմ կարող նրան քեզ տալ, չեմ կարող, ասաց խանը։

—Ես էլ աւելի չեմ կարող համբերել. հանիր իմ սիրտը կամ տո՛ւր ինձ նրան…

Խանը լուռ էր։

—Կամ թէ սարից գլորենք նրան ծովը։

—«Սարից գլորենք նրան ծովը»,—կրկնեց խանը որդու խօսքերը, որպէս արձագանք որդու ձայնի։

(Կը շարունակվի)

տրվեց, այլ միայն Բեռլինի հասարակութիւնը ոգեւորված համակրական ցոյցեր արեց բօէրական անկախութիւնը պաշտպանող նախկին զօրապետներին։ Այդ առիթով նորից հրապարակ հանվեց այն հարցը, թէ ինչն էր պատճառ, որ Վիլհէլմ II կայսրը, Կրիւգէրին ուղարկած իր հաշտւոր համակրական հեռագրից յետոյ, այնպիսի թշնամական դիրք բռնեց դէպի բօէրները, երբ ծագեց հարաւ-աֆրիկեան պատերազմը։ Այժմ այդ մութ մնացած անցքի վրայից քողը կամաց-կամաց բարձրանում է, եւ յայտնվում է, որ Անգլիան մի ճարպիկ դիպլօմատիական խաղով ստիպել էր Վիլհէլմին չէզօքութիւն պահել ու ամենեւին չը միջամտել բօէրների հարցին։ Այդ խաղը կայանում է նրանում, որ բրիտանական կաբինէտը իբր ցոյց է տուել Վիլհէլմ II-ին ֆրանսիական կառավարութեան մի գաղտնի գրութիւնը, որով Ֆրանսիան առաջարկում է զինւորական դաշնակցութիւն կնքել Գերմանիայի դէմ։ Ցոյց տալով գերմանական կայսրին այդ առաջարկութիւնը՝ անգլիական կառավարութիւնը հասկացնում է կայսրին, որ նա պատրաստ է հրաժարվել առաջարկված այդ դաշնակցութիւնից, եթէ Գերմանիան պարտաւորվի ազատ թողնել Անգլիային՝ Տրանսվաալում գործելու։

Որքան ուղիղ է այդ բացատրութիւնը՝ այդ միայն ապագայ պատմութեան է վերապահված։

Լոնդոնի ռուսական դեսպան բարոն Ստաալի հրաժարականն եւս իր վրա է գրավել եւրոպական մամուլի եւ քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը։ Այդ առիթով «Review of Reviews» հանդէսը ահա ինչ է գրում։ «Տասնեւութ տարվայ ընթացքում ռուսաց դեսպանի պաշտօնը Լոնդոնում վարող բարոն Ստաալը երկար ժամանակ կը թողնի իր անունը պատմութեան մէջ, իբրեւ նախագահ Հաագի կոնֆերենցիայի։ Իր գործունէութեան ամբողջ ընթացքում նա հաւատարիմ եւ անձնուէր կերպով ծառայեց իր երկրին, բայց եւ Անգլիան երախտապարտ է նրան շատ թանկագին ծառայութիւնների համար։ Ամբողջ ժամանակ, երբ նա վարում էր դեսպանի պաշտօնը, շատ անգամ նրան աջողվել է, շնորհիւ իր տակտի, խափանել զանազան բարդութիւններ, որոնք սպառնում էին Անգլիայի եւ Ռուսաստանի յարաբերութիւններին»։

Ցաւ յայտնելով Ստաալի հրաժարականի մասին, եւրոպական մամուլը ցնծութեամբ ողջունում է Հաագայի կոնֆերենցիայի որոշմամբ կազմակերպված բարձրագոյն իրաւաբանական դատարանի գործունէութեան սկիզբը։ Ինչպէս յայտնի է, այդ դատարանը, որ կոչված է միջազգային վէճերը քննելու եւ, հետեւաբար, պատերազմների առաջն առնելու, մինչեւ այսօր մնում էր անպաշտօն, անգործ, որովհետեւ մինչեւ այսօր ոչ ոք չէր դիմում նրա դատաստանին։ Եւ ահա առաջին օրինակը տալիս է Միացեալ Նահանգների նախագահ Րուզվէլտ, որ ենթարկեց այդ դատարանի քննութեան եւ վճռին Միացեալ-Նահանգների եւ Մեքսիկայի մէջ առկախ մնացած մի վէճ։

Եւ Հաագի կոնֆերենցիայից յետոյ առաջին անգամ նրա որոշումը իրականանում է կեանքի մէջ։ Տարակոյս չը կայ, որ այդ առաջին քայլը ցնծութիւն է առաջ բերել խաղաղութեան բոլոր բարեկամների եւ խաղաղասէրների մէջ։

Հ. Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բօէրական գեներալ Վիլիօէն նոյեմբերի 5-ին Լոնդոնի Կվինս-հոլլում մի ընդարձակ ճառ արտասանեց հարաւ-աֆրիկեան պատերազմի մասին։ Վիլիօէն համարում է Լուի Բօտային ամենատաղանդաւորը բօէրական զօրապետներից։ Երկրորդ տեղը, նրա կարծիքով, պատկանում է Դէլարէյին։ Վիլիօէնի ասելով՝ Դէվէտի փառքը չափազանց ուռցրած է։ «Անըմբռնելի Դէվէտը» մեծաւ մասամբ գտնվում էր մի քանի հարիւր վերստ հեռու այն տեղերից, ուր, լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններով, նա հերոսական գործեր էր կատարում։ Անգլիական գեներալներից ամենից աւելի աչքի ընկնող նա համարում է Ֆրէնչին. Գատէկր եւ Մէթուէն չարունակ անյաջողութիւնների էին հանդիպում. Բուլլէրի մասին Վիլիօէն խօսում է մեծ յարգանքով։ Բուլլէր ստիպված էր կռիւ մղել ամենաանբարեյաջող պայմաններում, բայց եւ այնպէս նա ցոյց տուեց արտասովոր հաստատակամութիւն եւ դիմացկունութիւն։ Վիլիօէնը մեղադրում է բօէրական զինուորներին այն բանի մէջ, որ նրանք չէին պահպանում զինուորական կարգապահութիւն եւ քաջութիւն չունէին կռուելու բաց դաշտում։ Բօէրական գեներալը իր հայրենակիցներին ուղղակի անուանում է վախկոտ։ Ինչ վերաբերում է ապագային՝ Վիլիօէնի կարծիքով, պատերազմը այնքան էլ շուտ չի մոռացվի. միայն անգլիացիների բարեացակամ եւ ներողամիտ վերաբերմունքը կարող է բժշկել այն վէրքերը, որ պատճառել է պատերազմը։ Խօսել բօէրների նոր ապստամբութեան մասին բոլորովին անմիտ բան է։

—Անգլիական պարլամէնտի հէնց առաջին նիստը նշանաւոր դարձաւ մի խոշոր սկանդալով, որ նախագուշակում է փոթորկալից նստաշրջան։ Երբ դահլիճը մտաւ Իռլանդիայի մինիստր Վինդգէմ, նրան դիմաւորեցին չվվոցով, իսկ երբ խօսվում էր գործերի քննադատութեան կարգի մասին, իռլանդացիները ահագին աղմուկ բարձրացրին։ Իռլանդական պատգամաւոր Օ'Դօննէլ հրաժարվեց ենթարկվելու նախագահի պահանջներին։ Նա փորձեց ճառ արտասանել, եւ չը նայելով, որ կարգի հրաւիրվեց, այսու ամենայնիւ շարունակեց խիստ յարձակումներ գործել կառավարութեան վրա։ Բալֆուր առաջարկեց համայնքների ժողովին՝ զրկել Օ'Դօննէլին մի շաբաթով նիստերին այցելելու իրաւունքից. իռլանդացի պատգամաւորը կատաղած մօտեցաւ մինիստրական նստարանին, մօտեցրեց բռունցքը մինիստր-նախագահի քթին եւ հայհոյեց նրան փողոցային հայհոյանքներով։ Բալֆուր արհամարհական կերպով յետ քաշվեց դէպի նստարանի յենարանը եւ զարմանալի սառնասրտութեամբ սկսեց նայել կատաղած պատգամաւորին։ Համայնքների ժողովը ահագին մեծամասնութեամբ որոշեց ընդունել Բալֆուրի առաջարկութիւնը եւ հեռացնել Օ'Դօնէլին մի շաբաթով պարլամէնտից։

—Ֆրանսիական եպիսկոպոսների եւ այլ բարձրաստիճան հոգեւորականների այն միացեալ նամակը՝ ուղղած մինիստրներին եւ պատգամաւորական ժողովի անդամներին, որի մէջ նրանք հանդէս են գալիս պաշտպանելու կրօնական միաբանութիւնների իրաւունքները, կրում է 72 ստորագրութիւն։ Ֆրանսիական կղերի բոլոր բարձր ներկայացուցիչներից չեն ստորագրել նամակին միայն Րուանի արքեպիսկոպոսը եւ երկու ուրիշ եպիսկոպոսներ։ Լրագիրները հաղորդում են, թէ կառավարութիւնը մտադիր է պատժել նամակի հեղինակներին՝ զրկելով նրանց ռոճկից։ Այս առիթով արմատական լրագիրներից մի քանիսը պահանջում են կառավարութիւնից, որ նա առաջարկէ պարլամէնտին ոչնչացնել կոնկօրդատը։

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Մ Ա Ն Ր Ա Ն Կ Ա Ր

Մի քանի օր սրանից առաջ «Մշակի» խմբագրատունն էր եկել մի ֆրանսիացի իրաւագէտ Հանրի Լա-Մար՝ տեղեկութիւններ ստանալու մեր երկրի արդիւնաբերութեան ճիւղերից մէկի մասին։

Տեղեկութիւնները տրվեցին։ Նա նշանակեց նրանց իր տետրի մէջ,

—Թոյլ տուէք այժմ, ասեց նա, մի քանի ընդհանուր հարցեր տալ հայերի եւ Անդրկովկասի մասին։

—Խնդրեմ, ասացի ես։

—Ճիշտ է արդեօք, հարցրեց նա, որ հայերի մեծամասնութիւնը ներկայացնում է առեւտրական դասակարգ։

—Ոչ, պատասխանեցի ես. առեւտրական դասակարգը հազիւ կազմի հայ ազգաբնակութեան մի 10%, մնացած 90% գիւղացիներ են եւ մասամբ արհեստաւորներ։

—Իսկ ինձ, վրա բերեց նա, Թիֆլիսում վրաստանեցի անձինք ուրիշ բան ասացին։

—Աւելի լաւ է, ասացի ես, դիմէք վիճակագրութեանը։ Ռուսաստանում հայերի թիւը հասնում է $1^1/_4$—$1^1/_2$ միլիոնի, իսկ քաղաքացի հայերի թիւը աւելի չէ, քան 180,000 հոգի։ Այդ քաղաքացիների մի նշանաւոր մասը ապրում է արհեստով եւ մի քանի տեղերում, օրինակ, Նոր-Բայազէտում, Ալէքսանդրօպօլում նոյն-իսկ գիւղատնտեսութեամբ, իսկ մնացածը —առեւտուրով։ Եթէ քաղաքացիների նոյն-իսկ $^2/_3$ մասը համարենք առեւտրական՝ այն ժամանակ էլ առեւտրականների թիւը աւելի չի լինի, քան 120,000, որ կազմում է Ռուսաստանի ամբողջ հայ ազգաբնակութեան ոչ աւելի քան 10%-ը։

Ֆրանսիացին ըստ երեւոյթին համոզվեց։

—

—Իսկ որքան ուղիղ է, շարունակեց նա, այն կարծիքը, թէ օտար ձեռնարկողները անկարող են հաստատվել Կովկասում, որովհետեւ հայերը կազմակերպված մի համերաշխութեամբ՝ աշխատում են վնասել ամեն մի օտարի, որ փորձ է անում սկսել Կովկասում արդիւնաբերութեան մի նոր ձեռնարկութիւն։ Այդպիսով երկրի արդիւնագործական ասպարէզը կաշկանդվում է հայերի շնորհիւ։

—Հայերը, պատասխանեցի ես, առանձին աչքի ընկնող ատելութիւն եւ թշնամութիւն չեն ցոյց տուել դէպի օտար ձեռնարկողները։ Նրանք, ճիշտ է, մրցում են առեւտրի մէջ. բայց նրանք մրցում են թէ տեղական եւ թէ եկւոր առեւտրականների դէմ։ Հայ առեւտրականը չէ խնայում մի ուրիշ հայ առեւտրականի՝ երբ սա նրա առաջ խոչընդոտ է հանդիսանում։ Դա մրցութիւն է ընդհանուր ոգւով։ Այն հայը, որ կարողանում է մրցութեան մէջ յաղթող հանդիսանալ թոյլ օտարների վերաբերմամբ՝ ընկճվում է Նօբէլների, Ռօտշիլդների, Վիշաուների, Սիմէնսների նման ուժեղ օտարների գործունէութիւնից։

—

—Իսկ որքան ուղիղ է, հարցրեց նա, թէ հայերը սիրում են կղզիանալ եւ առանձնանալ, աշխատում են չը չփվել եւ չը խառնվել ուրիշ տարրերի հետ։

—Հայերը, ասացի ես, ինչպէս եւ Կովկասի ուրիշ ցեղերը, ունեն իրանց ազգագրական առանձնայատկութիւնները։ Նրանք յարգում են այդ առանձնայատկութիւնների հիմնական գծերը. նրանք սիրում են իրանց լեզուն, բանաստեղծութիւնները, կրօնը, տեղային աւանդութիւնները։ Այդ առանձնայատկութիւնների սիրելը ամենեւին չը պէտք է խանգարէ, որ բոլոր այդ ցեղերը չփվեն միմեանց հետ, ապրեն մի երկրի զաւակների պէս համերաշխ հասարակական կեանքով։

—Բայց որքան լսել եմ՝ կովկասեան ցեղերը շատ էլ հաշտ չեն միմեանց հետ։

—Այո, յայտնեցի ես. կան անհամաձայնութիւններ, մանր մունր թշնամութիւններ։ Դրանք բոլորը արդիւնք են մեր հին կեանքի, այն դարերի, երբ մեր երկրում չը կար եւ անկարող էր քաղաքացիական կանոնաւոր կեանք տեղի ունենալ։ Փոխադարձ օգնութեան եւ համերաշխութեան գաղափարը դեռ նոր է սկսում պատւաստվել։ Եւ մեր հայ գործիչների լաւագոյն մասը ահա տասնեակ տարիներ է, որ քարոզներ է կարդում ազգերի համերաշխութեան մասին։ Մենք շարունակում ենք նոյն քարոզը եւ այժմ առանց դադարելու, առանց վհատվելու։ Ցամենայն դէպս՝ կարող եմ մի բան ասել, որ հայերի մէջ օտարների հետ չփվելու դէպքերը աւելի են, քան կովկասեան միւս ցեղերի։ Հայը սերտ շփումներ ունի վրացու, թուրքի, քիւրդի, յոյնի, ասորու, լեզգու, պարսկի հետ. եւ շատ տեղ այնքան մօտ է այդ ցեղերին, որ նոյն-իսկ ապրում է նրանց հետ ընդհանուր կեանքով եւ սովորութիւններով։

—

Ֆրանսիացին ուրիշ շատ հարց ու փորձեր արեց, աշխատելով պարզ գաղափար կազմել հայերի մասին։ Ես գոհացրի, որքան կարող էի, նրա հետաքրքրութիւնը։

—Մենք դեռ անպատրաստ մի ժողովուրդ ենք, ասացի ես, թերութիւններով եւ պակասութիւններով, որ ժառանգել ենք խաւար դարերից. բայց ցանկանում ենք լաւ լինել, ցանկանում ենք պատուաստել մեր կեանքի մէջ կուլտուրական մարդկութեան մշակած եւ ստեղծած բարիքները։ Մենք շատ քիչ ենք արել եւ ընդհանրապէս դեռ ապրում ենք նահապետական կեանքով, բայց սկսել ենք ոտք դնել առաջադիմական ճանապարհի վրա։

—Արդեօք դուք չէք վախենում, որ գոյութիւն ունեցող մանր մունր անհամաձայնութիւնները եւ թշնամութիւնները կարող են ապագայում լուրջ կերպարանք ընդունել։

—Ոչ, յայտնեցի ես. դրանք ժամանակաւոր բաներ են, որոնք պէտք է հարթվեն եւ չքանան նոր կեանքի հոսանքներից։

—

Ֆրանսիացին գնաց։ Ես մտածում էի, թէ որքան գործ կայ կատարելու առաջիկայում։

Բայց ինձ սթափեցրին նոր հիւրերը։ Տէրտէր, տիրացու, դերասան, ուսուցիչ, քաղաքային պաշտօնեայ եկել էին իրանց դարդերի մասին խօսելու։

Եկան եւ գիւղացիներ։

Նրանք պատմում էին իրանց կարիքների մասին։ Գանգատվում էին իրանց նեղ դրութեան վրա եւ ցուցումներ էին խնդրում։

Մեր ժողովրդի այդ 90% դեռ չարժանացաւ զօրաւոր օգնութեան իր ինտելիգէնտ եղբայրների կողմից։

Մինչ գիւղացիների հետ խօսում էի՝ նամակաբերը ներս մտաւ եւ թափեց սեղանի վրա նամակների մի կոյտ։ Ես վերցրի մի բաց նամակ, որ գրված էր Բագուից, եւ նրա մէջ կարդացի հետեւեալը. «Թոյլ տուէք խնդրել, որ Կովկասեան գիւղատնտեսական կարիքների մասին քիչ բան գրէք»։

Ես կարծեցի, թէ սխալվել եմ, գուցէ նամակի հեղինակն ուզում է ասել, որ պէտք է շատ գրել։ Ոչ։ Նամակ գրողը, ոմն Գ. Շահնազարեանց, կարծելով որ չափազանց շատ է գրըվում՝ խնդրում է քիչ գրել. նրան ձանձրացնում են այդ կարիքները,

Իրողութիւն է։

Ամբողջ Ռուսաստանը եւ տեղական լրագիրները զբաղված են այդ կարիքների քննութեամբ։ Եւ մենք միայն կարող ենք ցաւել, որ մենք բաւական ուշադիր չենք դէպի այդ կարիքները, որոնք միեւնոյն ժամանակ մեր ժողովրդի 90%-ի կարիքներն են։

Արդեօք Շահնազարեանները հազւագիւտ բացառութիւններ են։

Այդ մտադիր չեմ քննել։ Ես արձանագրեցի փաստը, իբրեւ բնորոշ մի երեւոյթ։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ՏՈՐԳՕՎԱՅ ԱԳԵՆՏՈՒԹԻՒՆԻՑ

11 նոյեմբերի

ՍՕՖԻԱ։ Ստամբուլովին սպանող Ստավրով, որը անուանվում էր Խալիւ, դատապարտված է մահվան պատժի՝ կախաղանի միջոցով։

ՍՕՖԻԱ։ «Րէֆօրմի» հրատարակում է բիւլլէտէններ յաղթութիւնների մասին։ Հրոսակախմբերի պարագլուխ Կուտրուլ մնում է Րուպէլեան անցքում։ Ցօնչէվ եկաւ Պէրինեան լեռները եւ ստանձնեց գլխաւոր հրամանատարութիւնը։ Շրջապատված Եանկօվ կարողացաւ զօրքի միջով անցնել։ Այդ հաղորդագրութիւններն հակասում են պաշտօնական տեղեկութիւններին։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Սուլթանն ընդունեց ռուսաց դեսպանին։ Սուլթանը հաղորդեց հրոսակախմբերի գործողութիւնների մասին Մակեդօնիայում եւ յանձնարարեց հաղորդել Թագաւոր Կայսրին ամենաբարեկամական հաւատիացումներ։ Այս օրերս Թիւրքաց դեսպանութիւնը ճանապարհ կընկնի յանձնելու Թագաւոր Կայսրին իր սեփական ձեռքով գրած նամակը եւ ընծաները։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Ռուսաց դեսպանութիւնը ներկայացրեց Բ. Դրան մի յայտագիր, որով պահանջում պատերազմական տուգանքի հետեւեալ մասի վճարը։ Բ. Դուռը յայտնեց, որ այս տարվայ 350,000 ֆունտ գումարի վճարը ապահովված է նոր տարում։

ՍՕՖԻԱ։ Ասում են, որ բօլգարական կառավարութիւնը դիմեց պետութիւններին մի յայտագրով, որի մէջ հերքում է Թիւրքիայի բարդած մեղադրանքը՝ մակեդօնական շարժման պաշտպանութեան մէջ։ Բօլգարական կառավարութիւնը խնդրում է մացնել րէֆօրմներ բօլգարական առաջարկութիւնների համաձայն, որովհետեւ այլապէս նա չէ կարող կանգնեցնել շարժումը Բօլգարիայում ի նպաստ մակեդօնացիների։

13 նոյեմբերի

ՊԱՐԻԶ։ Մինիստրների խորհրդում Դէլկասսէ յայտնեց, թէ Չինաստանը պահանջել է, որ պետութիւնները յետ կանչեն բանակները Շանխայից։ Ֆրանսիան համաձայնութիւն յայտնեց այս բանին՝ եթէ բոլոր պետութիւններն էլ միաժամանակ յետ կանչեն։ Ֆրանսիան իրաւունք ձեռք բերեց նորից բանակ ուղարկելու՝ եթէ ուրիշ պետութիւններ այնտեղ զօրք հանեն։

ՍՕՖԻԱ. Ապստամբներից մի քանի գլխաւորները փախան դէպի Բօլգարիա եւ պատմում են, թէ գեներալ Ցօնչեվ շրջապատված է թիւրքերից։ Մակեդօնացիներին գաղթեցնելը շարունակվում է։ Ալբանացիներից կազմված գունդը անգթութիւններ է գործում Ջումկայում եւ շրջակայքում։

ՕԴԵՍԱ։ Հոկտեմբերի 11-ին, առաւօտեան, Օդեսայից Կիեվ գնացող ապրանքատար գնացքը խորտակվեց Իվանովկա եւ Զատիշիե կայարանների միջեւ։ Ջարդվեցին մի քանի վագօններ ապրանքներով։ Մարդկանց դժբախտութիւն չը պատահեց։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Daily Mail»-ին հաղորդում են Բանգկոկից, թէ Լօնդօնում կայացած բանակցութիւնների հիման վրա Կելանդանում եւ Տրինգանու'ում անգլիացի տեղակալներ կը նշանակվեն։

ՆՈՐ-ՄԱՐԳԻԼԱՆ, Քննվում էր՝ զինուորական հիւանդանոցի գթութեան քրոջ եւ նրա մօր սպանութեան գործը, որոնք խեղդված էին հիւանդանոցի սահմաններում։ Մեղադրվում էին հիւանդանոցի երեք ծառաներ։ Մեղադրվածները աքսորված են տաժանակիր աշխատանքները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Շլիսսէլբուրգից վերադարձաւ Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալեքսանդրովիչ։

«Правительственный Вѣстникъ»-ում տպագրված է, որ Ֆինլանդական մեծ իշխանութեան ստատս-սեկրետար Պլէվէի բացակայութեան միջոցին ստատս-սեկրետարութեան կառավարութիւնը յանձնված է մինիստրի օգնական Էրնշտրէմին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նախասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ն. Ի. Գզելեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Բաբաճանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Գ. Ս. Թարխանեանց—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ. երկուշ. չորեք. ուրբաթ։

ԽՐԽԿՈՆԵՐԸ

Ա. Գ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ. երեքշ. հինգշ. շաբաթ.
Գ. Ա. Թորխանեանց—7—8 ժ.
Թ. Ա. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Ց. Ռափանիանց—տանը. ծաղկախտ և բըժըշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԽԱՇԻՐԴԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԴՈԿՏՈՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

Նորագոյն ապարատներով եւ էլեկտրական մեքենաներով. մասնաւորապէս

ԲԳԻ, ԿԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Сергіевская ул., д. 12.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Տելէֆօն № 617

Այսօր, կիրակի, հոկտեմբերի 13-ին, Խարկովի ռուսաց օպերային արտիստները կը ներկայացնեն՝

ԿԱՐՄԷՆ

Օպերա 1 գործ. երաժշտութիւն Բիզէի.
Դոն Խօզէի դերը կը կատարէ Ա. Գ. Բօնաչիչ, Կարմէնի դերը կը կատարէ տ. Կարամզինա-Ժուկօվսկայա։
Մասնակցում են տ.տ. Կարամզինա-Ժուկօվսկայա, Գուչինսկայա, Սկօրուպսկայա, Բաուէր, պ.պ. Բօնաչիչ, Գցլուեանով, Իզմայլով, Պետրով, Պէվցօվ, Սվօրօզին եւ այլն
Բալէտը կը կազմէ բալէտմէյստէր պ. Մենաբէնի
Կապելմէյստր՝ Լ. Գ. Շտէյնբերգ
Սկիզբը երեկոյեան ժամի 8-ին։
Կասսան բաց է ամեն օր, առաւօտեան ժամի 10-ից մինչեւ 3-ը եւ երեկոյեան 6-ից մինչեւ ներկայացման վերջը։
Վաղը, երկուշաբթի, հոկտեմբերի 14-ին, կը ներկայացնեն «ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԱՑՈՒ»
Մօտ ժամանակ տեղի կունենայ դերասան Ա. Գ. ԲՕՆԱՉԻՉԻ բենէֆիսը։ Տոմսակները վաճառվում են։
Դեղարուեստական մասի կառավարիչ Ի. Փիթօեվ։ 1—1

Աբօնեմէնտ № 2

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 14-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

մասնակցութեամբ օր.օր. Խիթարեանի եւ Մարի-Հրանույշի, կը ներկայացնէ երկրորդ անգամ նոր անսամբլով

ՎԱՆԻՒՇԻՆԻ ՁԱԽԱԿՆԵՐԸ

Դրամա 4 գործ. Նայդենովի, Թարգ. Աբէլեանի

Ռ

ՃԱՐԱԳՈՒՇԱԿ ԴԵԲԻՒՏ

Վօդվիլ 1 գործ., Թարգմ. Ալիխանեանի։
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։
Խումբը պատրաստում է Հաուպտմանի «ԽՈՐԱՍՈՒԶՎԱԾ ԶԱՆԳԱԿ» ֆէերիա—դրամա 5 գործողութեամբ։
Բացված է աբօնեմէնտ 8 ներկայացման 20% զիջումով. կարելի է բաժանորդ գըրվել Թատրոնի կասսայում մինչեւ հոկտեմբերի 7-ը։
2—2 Ռեժիսսօր Ց. Աբէլեանց

Իշխանութեան թոյլտուութեամբ բացված է այս Հոկտեմբերի 3-ին

ՆՈՐ ՏԱՍՆԵՒԶՕՐՍԵՐՈՐԴ

Դ Ե Ղ Ա Տ Ո Ւ Ն

Պրովիզօր Նիկօլայ Իվանովիչ ԲԱԶԻԼԵՕՎԻ
Պեսկօվսկայա փողոցի վրա, № 26 տանը։
4—10

Բ Ա Գ Ո Ւ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ Հ. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

Աշակերտների ընդունելութիւնը օգոստոսի 31-ից, իսկ դասաւանդութիւնը սեպտեմբերի 9-ից։
Դպրոցական ծրագրի հետ միասին աշակերտները անցնում են պահանջվելիք առարկաները գիմնազիա, րէալական եւ վաճառականական դպրոցները մտնելու համար։
(Ցիցիանօվսկայա եւ Կարանտիննայա փողոցների անկիւնում)։
10—10

ОБЪЯВЛЕНІЕ

Въ городѣ Екатеринодарѣ, на Красной улицѣ, вблизи торговаго дома братьевъ Тарасовыхъ, продается угловой планъ съ лавками, на Красной и Кирпичной улицахъ. Лавки приносятъ ежегоднаго дохода 4,300 рублей. О цѣнѣ справиться у Г. Ф. Криштофовича, живущаго въ г. Полтавѣ, по Ново-Полтавской ул. домъ № 84. 1—5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը սըրանով ծանուցանում է ի տեղեկութիւն պ.պ. ընտրողների, որ 1902 թուի հոկտեմբերի 13-ին, կիրակի, առաւօտեան 10 ժամին, նշանակված են լրացուցիչ ընտրութիւններ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի ձայնաւորների՝ 1902—1906 քառամեակի համար՝ ընտրողական երրորդ շրջանում, որտեղ պէտք է ընտրվեն մի ձայնաւոր եւ ոչ պակաս քան վեց կանդիդատներ, իսկ այն օրվայ կէսօրից յետոյ,—երկրորդ ընտրողական շրջանում՝ երկու կանդիդատներ ընտրելու համար։ Լրացուցիչ ընտրութիւնները տեղի կունենան դումայի դահլիճում Մուսքը Վելեամինօվսկայեա փողոցից։ Ընտրողները պէտք է ունենան իրանց մօտ մուտքի այն տոմսակները, որոնցով մտել են այս տարվայ սեպտեմբերի 26-ին եւ 29-ին տեղի ունեցած ընտրողական ժողովները։ Իսկ այն անձինք, որոնք դեռ եւս չեն վերցրել մուտքի տոմսակներ, կարող են ստանալ տոմսակները Ուպրավայի դիւանատանը մինչեւ հոկտեմբերի 13-ը։ Ընտրութիւնների օրը տափեր կը դրվեն այն բոլոր թեկնածուների համար, որոնք արդէն առաջուց յայտնել են իրանց ցանկութեան մասին քուէարկվելու 2 եւ 3 ընտրողական շըրջաններում։ Դեռ եւս չը քուէարկված անձինք թող բարեհաճեն յայտնել քուէարկվելու ցանկութեան մասին գրաւոր կերպով քաղաքագլխի պաշտօնակատարին։ 3—3

Համաձայն համախօսականին Գանձակում ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ծխականաց, պարտք եմ համարում յայտարարելու ցանկացողներին, որ քաղաքիս յիշեալ եկեղեցու համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԷԿ ՏԻՐԱՑՈՒ սարկաւագութեան համար, եւ թեկնածու կանդիդատ նոյն եկեղեցու միաբան քահանայից, որը պէտք է ունենայ աջող ձայն եւ ճեմարանի կամ թեմական դըպրանոցի աւարտման վկայական, եւ մէկ ձայնաւոր տիրացու եկեղեցական երգեր եւ շարական իմացող նոյն եկեղեցու լուսարարութեան համար։ Պայմանների համար դիմել նոյն եկեղեցւոյ երէցփոխին։
Հասցէն՝ гор. Елисавет. Сергѣю Азатянцу.
Երէցփոխ Սերգէյ Յովհաննէսին Ազատեան
3—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՆՐԻ ԲՈՐԴՕՅԻ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ

վէպը, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի։ Գինն է 60 կ. (ճանապարհածախսով 75 կ.)

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնի

Ջ Հ Ո Ւ Դ - Ք Ո Ւ Շ Ա Ն

(Հրէապանութիւն)

վէպ Պարսկաստանի կեանքից ՇԱՀՐԻԱՐԻ
Գինն է 50 կ. (ճանապարհածախսով 60 կ.)
Երկուսի համար եւս դիմել՝ Հ. Առաքելեանին, Թիֆլիս, խմբագրութիւն «Մուրճ» ամսագրի, կամ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոց։
6—10

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ

Ա. Մ. Խան-Աղեան

Ընդունում է հիւանդներին 9—2 եւ 4—6 ժ. Երեւանեան հրապարակ, տուն Խարազեանի № 3։ (կ. ե. հ.) 3—100

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ

(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)

Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նշանաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրօպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրօպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchier Persian-Gulf.
55—100

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ
(ПОЛНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКІЙ СЛОВАРЬ)

Ց. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Լոյս տեսաւ երկրորդ պրակը։ Գինն է 1 ր., ճանապարհածախսով 1 ր. 15 կ. բոլոր 10 պրակների բաժանորդագինն է 6 ր. Մինչեւ երրորդ պրակի լոյս տեսնելը 3 ր. ուղարկողը կը համարվի բաժանորդ եւ անյապաղ կը ստանայ արդէն լոյս տեսած պրակները։ Դիմել հեղինակին. Тифлисъ, Армянская Семинарія, А. С. Дагбашьяну. Կամ книжный магазинъ „Гутенбергъ“. 2—2

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն
«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».

21-ին հոկտեմբերի (3-ին նոյեմբերի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, առաւօտեան ժամը 11-ին, «Bagdad» շոգենաւը, հանդիպելով Նովօրոսիյսկ, Կ. Պոլիս, Դարդանէլ, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Մարսէյլ, Հավր եւ Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչեւ Պարիզ, նոյնպէս եւ մինչեւ Շանգհայ (Զինաստանում), Վլադիվօստոկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։

Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին՝ հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ պ. Վ. Ցակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը. հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է 9—1 ժամը ցերեկվայ եւ 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ 1—1

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է ԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Լ Է Օ

Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Ծ Ր Ո Ւ Ն Ի

Ա ռ ա ջ ի ն հ ա տ ո ր

(մօտ 460—480 երես, 15 պատկերով)

Ամբողջ գործը, որ գրական-կենսագրական մի մանրամասն տեսութիւն է, բաղկացած կը լինի ԵՐԵՔ հատորից, իւրաքանչիւրը մօտ 500 երես, զարդարված ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ (կը լինեն «Մշակի» աչքի ընկնող աշխատակիցների պատկերները)։

Առաջին հատորը բաղկացած է երկու մասից. I) Արծրունիների տոհմը. II) Գրիգոր Արծրունու ուսանողական տարիները (գրական գործունէութիւն մինչեւ «Մշակը»)։ Երկրորդ եւ երրորդ հատորները նուիրված են «Մշակի» շրջանին։ Երկրորդ հատորը լոյս կը տեսնէ 1903 թ. փետրվարին։

Մաքուր տպագրութիւն, լաւ թղթի վրա։ Գրքի շապիկը տպվում է Վենետիկի Մխիթարեան տպարանում եւ ներկայացնում է յատուկ պատուիրված գունաւոր նկար։

Բ Ա Ց Վ Ա Ծ Է Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Բաժանորդագինն է երեք հատորի համար ԵՐԵՔ ՌՈՒԲԼԻ, ճանապարհածախսով ՉՈՐՍ ռուբլի։ Կարելի է վճարել եւ մաս-մաս, այն է. 2 ռուբլի բաժանորդ գրվելիս, իսկ մնացածը երկրորդ հատորը լոյս տեսնելուց յետոյ։

Կամենալով հնարաւորութիւն տալ ցանկացողներին ունենալ գրքերը ԿԱԶՄԵՐԻ մէջ, մենք առաջարկում ենք ԳԵՂԵՑԻԿ, ՃԱՇԱԿԱՒՈՐ կազմեր։ Գինը նշանակում ենք առանց մեր կողմից որ եւ է յաւելումի, այն է ՄԻ ՌՈՒԲԼԻ երեք կազմի համար։ Դրսի քաղաքներից կազմած օրինակներին բաժանորդ գրվողները պէտք է աւելացնեն ճանապարհածախս 20 կօպէկ՝ պօստային փաթեթի համար։

Հատորները առանձին-առանձին չեն ծախվի։ Բոլոր երեք հատորները լոյս տեսնելուց յետոյ, գինը կը բարձրացնվի։ Վերադիր վճարով բաժանորդագին չէ ընդունվում։

Թիֆլիսում բաժանորդ գրվել կարելի է. 1) Հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը եւ 2) «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում, Լօրիս-Մէլիքեան փողոց։

Օտար քաղաքացիները դիմում են. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»։

Պատիւ ունեմ յայտնելու պ. պ. վաճառականներին, որոնք կը կամենային գործ ունենալ ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ հետ, որ ես վաղուց արդէն վերաբնակված լինելով Վարշավայում, յանձն եմ առնում եւ կատարում եմ ամեն այն տեսակ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ իմ բազմամեայ հմտութեամբ առեւտրական ասպարէզում օգտաւէտ կարող եմ լինել ինձ դիմող վաճառականներին, որոնց խնդրում եմ դիմել ինձ հետեւեալ հասցէով.
ВАРШАВА, Медовая 17, кв. 33. Минасу Яргулову. (կ. հ.) 26—50

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍ, Գօլօվինսկի պրոսպեկտ, տուն Ա- [illegible], № 7. Հասցէ հեռագրերի համար՝ Тифлисъ, Граммокомпанія. Телеф. 69.

„ԳՐԱՄՕՖՕՆ“

Ամենակատարելագործված գրամմօֆօնների մեծ ընտրութիւն։
Նշանաւոր եւ յայտնի ռուս, վրացի, հայ, թաթար, պարսիկ, թուրք, լեհ, ֆրանսիացի, անգլիացի, իտալացի, գերմանացի եւ այլ երգիչների պլաստինկաների ահագին ընտրութիւն։
Պլաստինկաների ընտրութեան ժամանակ խնդրում ենք ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանական կնիքի վրա. «գրող հրեշտակ», առանց որի պլաստինկաները անպայման կեղծված են։
Ընկերութեան պահեստին կից կայ եւ առանձին արհեստանոց, որտեղ կարեւոր դէպքում գրամմօֆօնները կարող են ուղղվել։
Գրամմօֆօնների կանօնաւոր գործողութեան համար տրվում է երեք տարվայ ապահովագիր։
Ապրանքի տեղաւորումը եւ փաթաթումը կատարվում է խանութի հաշւով։
Ապպարատների ուղարկումը երկաթուղիների բոլոր կայարանները եւրոպական Ռուսաստանի սահմաններում (ամառը նաեւ դէպի ջրային ճանապարհների նաւահանգիստները) ընկերութիւնը կատարում է իր հաշւով։
Փօստով ուղարկումը ընկերութիւնը յանձն է առնում՝ վճարելով միայն ծախսի կէսը։
Կիրակի օրերը խանութը փակ է. միւս օրերը բաց է առաւօտեան 8½ ժամից սկսած մինչեւ երեկոյեան 9 ժամը։
Պահանջեցէք պատկերազարդ կատալօգ։
Մեծ քանակութեամբ առնողներին ուղարկվում են նոր պրէյսկուրանտները ըստ պահանջման։
5—10